

Den bästa av mödrar

Den bästa av mödrar handlar om den 9-åriga finske pojken Eero, som skickas som krigsbarn till Sverige från det krigsdrabbade Finland under andra världskriget. Filmen skildrar hur Eero slits mellan två länder och två mammor; svenska Signe och finska Kirsti. Genom en ramberättelse i nutid får vi även uppleva hur Eero som 60-åring äntligen pratar ut med sin gamla mamma Kirsti om minnena från åren som krigsbarn, och hur han försonas med sitt öde.

Rekommenderad från åk 8

EN FILMHANDLEDNING AV
CAMILLA ROOS

Handling

När ryska bombplan anfaller Finland springer 9-åriga Eero genom en snötäckt björkskog och ropar efter sin mamma, som springer honom till mötes. Strax därefter tvingas Eeros pappa ut i kriget mot ryssarna och Eero blir ensam hemma med sin mamma Kirsti. Snart får de budet att pappa Lauri stupat i kriget vilket förändrar Eeros liv totalt. Hans mamma sörjer sin döde man så djupt att hon inte orkar ta hand om sin son. Några främmande tanter på besök övertalar istället Kirsti att sända Eero till

Sverige som krigsbarn. ”Se det som en sorts semester”, säger Kirsti till Eero, som inte alls vill lämna sin mamma och sitt hemland.

Tillsammans med många andra krigsbarn reser Eero med lastfartyg till Sverige. Där sätts han på ett tåg till Skåne. Slutligen kommer han fram till sin svenska fosterfamilj; pappa Hjalmar och mamma Signe. Men mottagandet blir inte lyckat, då Signe är besviken över att hon inte får en flicka att ta hand om. Hon har därför svårt att acceptera Eero och visar tydligt sitt ogillande, vilket gör att Eero inte trivs hos familjen Jönsson trots att Hjalmar försöker få honom att känna sig som hemma.

En dag stjälar Eero pengar ur köskassan för att ta bussen hem till Finland, men när bussen inte stannar söker Eero sin tillflykt till stranden där han längtansfullt ser ut över havet som skiljer honom från hemlandet. Efter den händelsen vill Signe skicka tillbaka Eero då hon tycker att han är oförsämd och otacksam. Men när det visar sig att Eero inte kan skickas tillbaka, utan istället tvingas flytta till ett barnhem, veknar Signe och låter honom stanna.

Sakta men säkert börjar Signe acceptera Eero. När Kirsti skriver till Signe och ber henne ta hand om honom, då hon själv vill flytta till Tyskland med sin nya förälskelse, öppnar Signe inte bara dörren till den låsta barnkammaren utan även till sitt hjärta. ”Pojken är som vår nu”, skriver Signe tillbaka till Kirsti. ”Jag ska göra det bästa jag kan för att bli den bästa av mödrar.” Och bakom Signes första motvilja mot Eero visar sig finnas en

mörk hemlighet; sorgen efter ett barn som dött. Signe berättar slutligen för Eero om sin döda dotter Elin och hur hon anklagar sig själv för Elins död. Efter det börjar även Eero acceptera sin nya mamma och sitt nya hem i Skåne. ”Du ska stanna här hos mig, ingen ska nånsin ta dig ifrån oss”, lovar Signe.

Men plötsligt är kriget i Finland slut och Eeros mamma har ändrat sig och vill ha tillbaka sin son. Åter tvingas Eero lämna sitt hem, som nu är i Skåne, och sin nya mamma Signe för att resa tillbaka till Finland och mamma Kirsti. Avskedet blir smärtamt för både Eero och Signe, eller som den vuxne Eero i slutet förklarar för sin gamla mamma Kirsti: ”Förstår du inte, du var inte längre min mamma. En del av mig blev kvar i Skåne.” Genom alla åren har Eero nämligen trott att hans mamma Kirsti egentligen inte ville ha tillbaka honom, men tack vare ett gammalt brev som han får som vuxen tillsammans med en inbjudan till Signes begravning förstår han att Kirsti valde honom framför sin förälskelse – en sanning som gör att mor och son äntligen kan försonas.

Bakgrund

Filmen *Den bästa av mödrar* bygger fritt på en självbiografisk roman av Heikki Hietamies. Boken har dramatiserats av manusförfattarna Jimmy Karlsson och Kirsi Vikman. Projektet har tagit åtta år att förverkliga och är en samproduktion mellan Finland och Sverige. Det är den första fiktionfilmen som skildrar ett finskt krigsbarns öde i Sverige, ett tema som man i Finland länge tigit om. Heikki Hietamies var själv ett av de första krigsbarnen som år 1939 skickades med lastfartyget Arcturus från Åbo till Stockholm och därifrån vidare till Trollhättan. Filmens regissör Klaus Härö valde istället att filma i Skåne, för att få ett svenskt landskap som totalt skiljer sig från lanskaper i Finland. Heikki Hietamies har sagt att boken för honom var ett sätt att frigöra sig från sin krigsbarndom och att han hoppas att filmen kan bli en hjälp för andra som bär på svåra minnen.

Kriget i Finland

Medan andra världskriget rasade i Europa angreps Finland av Sovjetunionen vintern 1939. Orsaken var att Sovjetunionen ville byta till sig strategiska landområden, vilket Finland inte gick med på. Nationernas Förbund fördömde anfallet och uppmanade sina medlemsstater att ge Finland materiell hjälp. Speciellt i Sverige organiserades en omfattande hjälpverksamhet bl a genom bistånd av krigsmateriel, en frivilligkår med svenska soldater och mottagandet av nödställda barn från Finland.

Det finska försvaret leddes av fältmarskalk Gustaf Mannerheim. Trots den humanitära hjälp och det utländska opinionsstöd som Finland fick tvingades landet kapitulera våren 1940 efter sovjetarméns överlägsna offensiv vid Karelska näset. Freden blev dock kortvarig. Redan sommaren 1941 tvingades Finland åter försvara sig mot Sovjetunionen, som nu även krigade mot Tyskland. Kriget pågick ända till hösten 1944 och har kallats fortsättningskriget, då finländarna såg det som en fortsättning på försvarskampen under vinterkriget. Finland sökte denna gång stöd från Tyskland mot grannen i öster. Sverige försökte hjälpa till med att mäkla fred, men utan framgång. Mot slutet av kriget utsågs Mannerheim till president. Han lyckades förmedla vapenstillestånd med Sovjetunionen 1944. Finland tvingades betala ett stort krigsskadestånd, avväpna tyska trupper som fanns i norra Finland, samt lämna ifrån sig bl a Karelen. Över 70 000 finländare stupade under krigen och många sårades.

- Läs mer om finska vinterkriget, fortsättningskriget och andra världskriget. Hur påverkade kriget Sverige? ”Finlands sak är vår”, var ett slagord som flitigt användes i Sverige för att mobilisera stöd till Finland. Varför tror du man tänkte så?

- Har du mor- eller farföräldrar som minns krigstiden på 40-talet? Be dem i såfall berätta om sina minnen och upplevelser.

Krigsbarn

Så många som ca 70 000 barn, från spädbarn upp till 14-åringar, evakuerades från Finland under åren 1939–1945. De flesta flyttades till Sverige, men barn placerades även i Danmark och Norge. Denna evakuering av barn är bland de största barnomflyttningarna i världshistorien.

De finska krigsbarnen kom främst från arbetarklassen med yrkesarbetande mammor, medan papporna var ute i kriget. Barn vars föräldrar var lantbrukare stannade ofta kvar hemma, medan barn från förmögna familjer placerades hos släkt eller vänner i Sverige. De flesta barn flyttades dock till helt främmande människor. Resorna skedde ofta under svåra förhållanden med båt eller flyg. När ryska ubåtar invaderat Östersjön, flyttades barnen med tåg via Haparanda. Hjälpviljan var stor och barnen placerades i hem över hela Sverige. Även sjuka barn flyttades för vård i Sverige. Många skickades dessutom flera gånger mellan länderna.

De flesta återvände till sitt hemland efter kriget. Hur många som stannade kvar i Sverige finns inga exakta uppgifter om, men man har uppskattat dem till ca 15 000. För många var tiden i Sverige en positiv upplevelse, då nöden i Finland var stor under kriget och många barn undernärda. Men för majoriteten av barnen var skilsmässan från föräldrarna en svår traumatisk upplevelse som det sällan pratades om vid återkomsten till hemlandet. Efterkrigstiden i Finland var hård och barnen som återvände upplevde att de skulle vara tacksamma över den hjälp de fått.

- Hur skulle du uppleva att tvingas flytta ifrån din familj och ditt land för att bo hos främmande människor i t ex Finland? Hur skulle du uppleva att börja i en ny skola där alla pratar ett främmande språk? Hur skulle du göra dig förstådd ifall ingen pratar ditt språk?

- Bjud in någon från Riksförbundet Finska Krigsbarn och låt dem berätta hur det var att vara krigsbarn i Sverige på 40-talet.

- Känner du någon som flytt från ett krigshärjat land? Intervjua i såfall personen om flykten och upplevelsen av det nya landet.

Att förlora en förälder

Eeros pappa Lauri stupar i kriget, trots hans löfte om att ingenting ska hända honom. Eeros mamma blir förlamad av sorg. Hon slutar äta och blir djupt deprimerad. Kort därefter tvingas Eero resa till Sverige som krigsbarn. Eero har först förlorat sin pappa och därefter förlorar han sin mamma då hon skickar bort honom. Men Eero kan sägas förlora sin mamma två gånger, för när han tvingas iväg från Skåne är Signe i hans ögon den ”riktiga” mamman.

- Genom alla åren tror Eero att hans mamma Kirsti egentligen inte vill ha honom tillbaka, men tack vare brevet som han får som vuxen tillsammans med en inbjudan till Signes begravning förstår han att Kirsti valde honom framför sin förälskelse. Eero

lämnas först av mamma Kirsti, sedan även av Signe – vad har hänt inom Eero när han tillslut återvänder till Finland, vad är det för känslor han känner inför de vuxna – ensamhet, svek, ilska? Hur tror ni det känns att tro att man inte är älskad?

- Hur kan man som förälder överge ett barn? Varför tror du Eeros mamma skickar Eero till Sverige – ska man skuldbelägga henne eller kan man även förstå hennes handlande? Kirsti älskar sin son, men är ändå vid ett tillfälle beredd att överge honom för kärleken till en man – hur tror ni hon tänker? Kan man sluta att älska sitt eget barn?

- Diskutera hur eleverna tycker Signe behandlar Eero. Varför vill hon inte ta emot honom till en början? Vad är det som får dem att tillslut försonas?

- I Norden stupar sällan pappor i krig, men det finns andra sätt människor kan förolyckas på. Känner du någon som förlorat sin mamma eller pappa? Hur skulle du själv uppleva om du förlorade en förälder? Hur skulle du försöka trösta någon som förlorat sin pappa eller mamma?

- När den vuxne Eero pratar med sin gamla mamma om krigsåren säger hon: ”Du var bara ett barn, inte kunde jag oroa dig med mina problem.” Tycker du det är bra att föräldrar håller sina problem för sig själva, eller ska de berätta om dem?

Föräldralösa barn i dag

Även i dag flyr barn undan krig i sina hemländer. Forna Jugoslavien, Libanon, Irak och Somalia är exempel på länder som barn flytt ifrån. Många barn har dessutom flytt ensamma, utan föräldrar eller vuxna som stöd, och befinner sig därför i svåra situationer i det nya landet.

Barn får ofta djupa traumatiska upplevelser av krig och separationer och är därför i behov av psykologisk hjälp.

Hjälporganisationer som Rädda Barnen försöker skapa opinion och driva på myndigheters arbete för att hjälpa flyktingbarn. Rädda Barnen har under lång tid pekat på brister i myndigheternas bedömning av att ge barn uppehållstillstånd i Sverige, de anser att myndigheterna måste ta hänsyn till att barn upplever trauman annorlunda än vuxna.

Det är inte bara barn från krigsdrabbade länder som tvingas lämna sina föräldrar, utan även barn som har föräldrar med t ex

en psykisk sjukdom eller ett drogmissbruk behöver ibland flytta hemifrån. Rädda Barnen jobbar även med att stödja dessa barn som de sociala myndigheterna har skyldighet att hjälpa. Ett barn ska nämligen aldrig behöva bli förälder åt sin egen förälder.

I Eeros fall var det en kombination av kriget och av att hans mamma blev så ledsen att hon inte orkade ta hand om honom som gjorde att han skickades bort. Dessutom hade man inte på 40-talet de insikter man har idag om de risker och trauman bortlämnade eller övergivna barn utsätts för.

- Gå in på Rädda Barnens hemsida och läs om hur flyktingbarn kan få hjälp och stöd, eller bjud in någon som berättar om Rädda Barnens arbete.

- Ta reda på vad Migrationsverket gör för barn som flyr från krigsdrabbade länder. Skriv ett brev till migrationsminister Barbro Holmberg och berätta vad du tycker Migrationsverket borde göra.

- Vilka rättigheter har barn? Sök upp och studera FN:s Barnkonvention. Följer Sverige Barnkonventionen? Vissa organisationer menar att så inte är fallet.

Filmens berättarspråk

En film berättar en historia med hjälp av olika berättarkomponenter, som skådespelare, kostym, dialog, scenografi, rekvisita, bild, ljud, ljussättning och klipp, dvs. det vi ser och det vi hör när vi tittar på film. Många av berättarkomponenterna kanske vi inte tänker på när vi ser filmen för att de smälter så väl in i helheten. Allt dramatiskt berättande innehåller också en konflikt, som måste lösas och som under handlingens gång skapar utveckling och förändring för filmens karaktärer. Utan en konflikt blir det inget drama och ingen spänning.

- Ett sätt att analysera en film är att ställa sig följande frågor: Var utspelar sig filmen och när? Vem handlar filmen om? Vad vill personen som filmen handlar om? Varför kan personen inte få det han/hon vill? Vad gör personen för att uppnå sin önskan?

- Fanns det någon scen i filmen som grep dig extra starkt? Vad var det i scenen som tilltalade dig? Låt eleverna skriva en kort beskrivning, eller rita en bild utifrån en scen de berördes av. Sorterar dem i kronologisk ordning och diskutera vad de berättar om.

Några scener att diskutera

I en scen går Eero ut med sin mamma, som bär på en tvättkorg, för att hjälpa henne hänga upp tvätt på tork. De får båda syn på en präst som kommer gående genom björkskogen. Ingen av dem säger något, men vi ser på deras ansiktsuttryck att de blir oroliga. Förre var det ortens präst som kom med sorgliga budskap och därför förstår publiken att prästen kommer för att berätta att pappa Lauri stupat.

- Vi får aldrig höra prästen framföra sitt budskap. I fall du skulle berätta något ledsamt åt någon, hur skulle du formulera det?

När Eero sitter i sin bänk i skolan ritar han brinnande flygplan. I en annan scen hör Eero ljudet av ett flygplan när han är på skolgården. Han springer snabbt ner i skolans källarutrymme för att

söka skydd, eftersom han är rädd att det är ett ryskt bombplan. När han kommer ut igen står klasskamraterna i en ring och skrattar åt honom, då det visar sig att han sprungit in på flickornas toalett.

- Ljudet av flygplan skrämmer Eero eftersom det påminner honom om kriget. Barn från krigsdrabbade områden bär ofta med sig svåra traumatiska minnen – vad kan vi som medmänniskor göra för att hjälpa?

När vi möter Eero första gången i krigets Finland ser vi honom i en skog med vertikala trädstammar överallt. Det är mörkt och instängt. Eero bor i skogen med sin mamma i en liten röd stuga med vita knutar. Sedan, nere i Skåne, bor han i en stor vittrappad skånsk bondgård i ett öppet landskap med havet som symbol både för en möjlig frihet men också ett oöverstigligt hinder. Däremot har familjen Jönssons bondgård små rum och lågt i tak. I takt med att Eeros tillvaro i Sverige blir alltmer problemfylld sluter sig det rumsliga kring honom. Till slut, innan han försonas med Signe, ser vi honom i ett ännu mindre rum; i bunkern nere vid stranden där han bara kan se havet genom en smal glugg i betongen.

- Miljöerna och filmbilderna är laddade med symboler, exempelvis kan man se det öppna landskapet i Skåne som en bild av Eeros ensamhet, bunkern blir till trygghet men också instängdhet, etc. Hur tolkar eleverna landskapet och miljöerna?

- Hur ser husen och landskapet ut där du/eleverna bor? Beskriv den eller rita en bild? Vad skulle vara en total motsats till din hemmiljö?

I början av sin sverigevistelse väntar Eero ivrigt på brev från sin mamma i Finland. När posten slutligen kommer är det alltid Signe som öppnar breven. Mot slutet av filmen, när Eero vant sig vid Skåne, slutar han vänta på brev. En dag kommer ändå ett oväntat brev från hans mamma.

- Hur upplever Eero det sista brevet? Kan den röda brevlådan ses som en symbol; först för längtan och sen för hot? Kan eleverna känna igen sig i Eeros reaktion, hur svårt det måste vara att förstå varför de vuxna gör som de gör? Tycker eleverna att vuxna omkring dem är tydliga med vad som är rätt och fel? Är det bra att vuxna har tydliga regler, även om de upplevs som stränga?

I slutet av filmen försonas Eero med sina två mammor; först med Signe och sen med Kirsti. Med Signe blir Eero vän efter att hon berättat om sin döda dotter Elin. Då berättar Eero om sin pappa som stupat i kriget. Genom sorgen finner de en gemenskap som för dem närmare varandra. Med sin mamma pratar Eero inte alls när han kommer tillbaka till Finland. När en brevbärare ringer på dörren för att överlämna ett brev från Sverige ljuger Eero genom att säga att mottagaren inte bor där. Kanske var det så han kände; att mamma Kirstis dubbla svek gjorde att han inte längre kände att han hade någon mamma. För att förstärka distansen mellan mor och son är scenen dessutom tagen så att vi ser dem båda ledsamt titta på varandra genom tunna draperier.

Först 60 år senare, när Eero får samma brev tillsammans med inbjudan till Signes begravning i Skåne, pratar han med sin

gamla mamma om krigsåren. ”Livet blir inte alltid som man tänkt sig”, säger Signe i scenen vid graven. De orden kan tolkas som filmens budskap, tillsammans med insikten om att en försoning inte är möjlig ifall människor inte talar med varandra.

- Varför tror du Eero inte vill prata med sin mamma Kirsti efter hemkomsten till Finland? Varför tror du Eero ljuger för brevbäraren? Varför vill han inte ta emot Signes brev?

- Hur tolkar eleverna filmens slut – slutar den hoppfullt?

- Diskutera vad det innebär att försonas och förlåta utifrån vad som händer mellan Eero, Kirsti och Signe. Kan man förlåta vad som helst? Varför är det ibland svårt att säga förlåt – i så fall varför?

Referensmaterial

Rädda Barnen, tel. 08-698 90 00, hemsida: www.rb.se. Sök under rubrikerna: ”Kunskap & Fakta”, ”Böcker, Rapporter & filmer”, ”Barnkonventionen”. Se även pdf-filerna: ”Att möta de ensamma barnen”, ”Barn i krig & på flykt”.

Rädda Barnen har även gett ut: ”Överlevnadshandbok till dig som har en psykiskt sjuk förälder”, av Lotta Fristorp och Peter Kollarik, 2000.

Riksförbundet Finska Krigsbarn: www.krigsbarn.se

Migrationsverket: www.migrationsverket.se

Filmens hemsida: www.denbastaavmodrar.com

Produktionsuppgifter

Finland/Sverige 2005

Producent: Ilkka Matila

Manus: Jimmy Karlsson & Kirsi Vikman, efter en roman av Heikki Hietamies

Regi: Klaus Härö

Foto: Jarkko T. Laine

Klippning: Darek Hodor

Musik: Tuomas Kantelinen

Scenografi: Cian Bornebusch

I rollerna

Eero som barn – Topi Majaniemi

Eero som vuxen – Esko Salminen

Kirsti som ung – Marjaana Maijala

Kirsti som gammal – Aino-Maija Tikkanen

Signe – Maria Lundqvist

Hjalmar – Michael Nyqvist

Tekniska uppgifter

Speltid: 109 minuter

Format: Cinemascope

Ljudsystem: Dolby SRD

Censur: från 7 år

Svensk premiär: 4 november 2005

Distribution

Sony Pictures, Box 9501, 102 74 Stockholm, Tel 08-555 790 00, fax 08-555 790 50, www.sonypictures.se